

ШЫН

Совет Эвилелинниң Коммунистг партиясының

Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,

ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1953

июнь

7

ВОСКРЕСЕНЬЕ

№ 109 (2794)

ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
БИСТИН ОБЛАСТЫН КОЛХОЗТАРЫНДА (1 арын).
ПАРТИЯҢ АМЫДРАЛ: О. Тову.—
Партияның XIX съездининин материалдарын пропагандалап турар (2 арын).
Коммунизм дөөш чаалыштыгы дөмөсө (2 арын).
ПРОПАГАНДИСКЕ БОЛГАШ АГИТАТОР-

ГА ДУЗАЛАМЧЫ: И. Григорьев. — Совет уластуң чаагай чорунга (2 арын).
ОРУБ ТУДУУЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САМЫР: С. Намчан.—Орутка уаус ажил-агыйына чугула уаус-дууагы (3 арын).
ЭРТЕМНИН ЧЕДИШКИННЕРИН КӨДӨЗ АЖЫЛ-АГЫЙГА БАРААН БОЛДУРАНЫЧЕ: П. Маринич.—Көдөз ажил-агый куль-

тураларының бедик дүжүттүг чаа сорттары бугуттерин дүргөн неперелер (3 арын).
В. Родионов.—Америк аймактарың угаан-болал талазы-биле сандараашкың (4 арын).
Корелга тайбычылдыга дугайында чугулаажышкыңнар (4 арын).

СУГГАРЫЛГА — БЕДИК ДУЖУТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИН ЧУГУЛА ЧҮҮЛҮ

Коммунистг партияның XIX съездининин көдөз ажил-агыйың бугу культура-ларының дүжүттүг бедик дугайында салган сорулгазын күсөдир дөш область колхозчу тараачынары, машина-трактор станцияларының болгаш совхозтарының ажилдакчылары бугу уластуң социалистг чарыкына кирип, уаус сорул киришкениң дөмөсөң турарлар.

«Тарыгың ажаалгачын эки организа-стасар, суггарылгалы бугу участкага ийден эвөөш эвөс эөлчегин суггарылгалары чорудар, суггаг чок черлерден тараа дүжүтүг гестардан 17 центнерин, суггагтың чериң га бүртүрүдөн 20 центнерин болгаш картофельди га бүртүрүдөн 115 центнерден эвөөш эвөсти ажаал алгыр деп область колхозтар дөргөзүрүнүн чеге кыралының киржикчилериниң кыйгырымына айтылган.

Тараа культураларының тарылаачыны планын Чөөн-Хемчик, Сут-Хөл, Кара-Хем районнар май 15-те, а область иштин-биле май 20-де күсөткен болган оң иштинде аш-чөмчүн кол культурачы—зылытас элөөн ажыр тарытылган. Бо болза, бедик дүжүт дөш демиселдин баштайгы чугула үеи-дир. Ийи дугаар чугула үе—тарааның чөйгы ажаалгач болур болган оң иштинде суггарылга кол болур.

Ам болза, баштай чакып тараан тарааларың үнүжү элөөн бедик турар болган чыга чедир өл-чөс дүшкөй турарыңдан хөрүңүң шыгы курган, суггарылга шыгың негетиниң турар. Бай-Тайга районнуң «Тинделге» көдөз ажил-агый артелиңиң хову бригадаларының кежигү-нери тарааның баштайгы суггарылгалың чорудур турар. Тес-Хем районнуң Ленин атыг, Сталин атыг болгаш Калинин аттыг колхозтары оң иштин тарааның чөйгы суггарылгалың эгелөөнөр.

Индиг болза-да, тарааның чөйгы суггарылгалы бо хүнерге чедир элөөн ийи районнарда эгелөөн турар. Суггарылга бугуларың социалистг чорутууна, чаа суггарылга чөйгөңнөң калыбын дугайында хөмчөдөр өдүмчүлөө болган чамачы чыдарлар агээр-бөйдүстүг таарымчалыг байдалы-биле суггаг чок черлерден болган суггарылгалың шыгың дүжүт алгачыңга көрдүн олурар шын эвөс проктама Кара-Хем, Таңды болгаш еске-даа чамык районнар бар болуп турар. Шаа индиг курган хөмчө-бөйдүстүг чыгылааның Кара-Хем районнуң чамык колхозтарында суггагтың тарыла шөдүнүн хөмчөң эртер чыдан кызылтып турар, бо хүнерге чедир районнуң каймак-даа колхозуна тарааның суггарылгалың эгелөөн болган доора хөмчөң эртер суггалары ажил-агыймай, анза бедик чыдар. Мындиг чижек еске-даа районнарда бар.

Суггарылга болза, бедик дүжүт дөш мөөн соңгаары демиселдин кол чүгүл. Суггагтың тарааның бедик дүжүт мааыла алдыр деп чүвени эртер болган мурнакчыларның дүжүтүлөөн чорудур турар. Сут-Хөл районнуң Бора-Тайга суму-да «Сталинчү» колхозтуң суггагтың тараачыны Х. Соан-оол тарааның чөйгы суггарылгалың 2 улаа чорудуп турган, 1951 чыда кымылтас культуразының 16 га үренин участкастуң шөдүнүн ортумаа биле 33 центнер дүжүттү, 1952 чыда 96 га шөдөн ортумаа-биле 24—25 центнер дүжүттү алган. Уаус-Хем районнуң Киров атыг колхозунун И. Пучукай бригадалары хову бригадаларың эртер чыдан 542 га кымылтас шөдүнүн ортумаа-биле 19,6 центнер дүжүттү алган.

Районнардың партия, совет болган көдөз ажил-агый органының ам соңгаар-лазың болбас бир чугула сорулгазы—мурнакчыларның дүжүтүлөөн колхозчу тарааның чөйгы ажаалгачын чорудур турар. Мындиг чижек еске-даа районнарда бар.

Индиг болза-да, тарааның чөйгы суггарылгалы бо хүнерге чедир элөөн ийи районнарда эгелөөн турар. Суггарылга бугуларың социалистг чорутууна, чаа суггарылга чөйгөңнөң калыбын дугайында хөмчөдөр өдүмчүлөө болган чамачы чыдарлар агээр-бөйдүстүг таарымчалыг байдалы-биле суггаг чок черлерден болган суггарылгалың шыгың дүжүт алгачыңга көрдүн олурар шын эвөс проктама Кара-Хем, Таңды болгаш еске-даа чамык районнар бар болуп турар. Шаа индиг курган хөмчө-бөйдүстүг чыгылааның Кара-Хем районнуң чамык колхозтарында суггагтың тарыла шөдүнүн хөмчөң эртер чыдан кызылтып турар, бо хүнерге чедир районнуң каймак-даа колхозуна тарааның суггарылгалың эгелөөн болган доора хөмчөң эртер суггалары ажил-агыймай, анза бедик чыдар. Мындиг чижек еске-даа районнарда бар.

Суггарылга болза, бедик дүжүт дөш мөөн соңгаары демиселдин кол чүгүл. Суггагтың тарааның бедик дүжүт мааыла алдыр деп чүвени эртер болган мурнакчыларның дүжүтүлөөн чорудур турар. Сут-Хөл районнуң Бора-Тайга суму-да «Сталинчү» колхозтуң суггагтың тараачыны Х. Соан-оол тарааның чөйгы суггарылгалың 2 улаа чорудуп турган, 1951 чыда кымылтас культуразының 16 га үренин участкастуң шөдүнүн ортумаа биле 33 центнер дүжүттү, 1952 чыда 96 га шөдөн ортумаа-биле 24—25 центнер дүжүттү алган. Уаус-Хем районнуң Киров атыг колхозунун И. Пучукай бригадалары хову бригадаларың эртер чыдан 542 га кымылтас шөдүнүн ортумаа-биле 19,6 центнер дүжүттү алган.

Районнардың партия, совет болган көдөз ажил-агый органының ам соңгаар-лазың болбас бир чугула сорулгазы—мурнакчыларның дүжүтүлөөн колхозчу тарааның чөйгы ажаалгачын чорудур турар. Мындиг чижек еске-даа районнарда бар.

Индиг болза-да, тарааның чөйгы суггарылгалы бо хүнерге чедир элөөн ийи районнарда эгелөөн турар. Суггарылга бугуларың социалистг чорутууна, чаа суггарылга чөйгөңнөң калыбын дугайында хөмчөдөр өдүмчүлөө болган чамачы чыдарлар агээр-бөйдүстүг таарымчалыг байдалы-биле суггаг чок черлерден болган суггарылгалың шыгың дүжүт алгачыңга көрдүн олурар шын эвөс проктама Кара-Хем, Таңды болгаш еске-даа чамык районнар бар болуп турар. Шаа индиг курган хөмчө-бөйдүстүг чыгылааның Кара-Хем районнуң чамык колхозтарында суггагтың тарыла шөдүнүн хөмчөң эртер чыдан кызылтып турар, бо хүнерге чедир районнуң каймак-даа колхозуна тарааның суггарылгалың эгелөөн болган доора хөмчөң эртер суггалары ажил-агыймай, анза бедик чыдар. Мындиг чижек еске-даа районнарда бар.

Суггарылга болза, бедик дүжүт дөш мөөн соңгаары демиселдин кол чүгүл. Суггагтың тарааның бедик дүжүт мааыла алдыр деп чүвени эртер болган мурнакчыларның дүжүтүлөөн чорудур турар. Сут-Хөл районнуң Бора-Тайга суму-да «Сталинчү» колхозтуң суггагтың тараачыны Х. Соан-оол тарааның чөйгы суггарылгалың 2 улаа чорудуп турган, 1951 чыда кымылтас культуразының 16 га үренин участкастуң шөдүнүн ортумаа биле 33 центнер дүжүттү, 1952 чыда 96 га шөдөн ортумаа-биле 24—25 центнер дүжүттү алган. Уаус-Хем районнуң Киров атыг колхозунун И. Пучукай бригадалары хову бригадаларың эртер чыдан 542 га кымылтас шөдүнүн ортумаа-биле 19,6 центнер дүжүттү алган.

Севастополь. Коммуна шөдү. Чуру Н. Леонтовичини. СЭТА-ның пресс-фотошөдү.

Чурттун ховуларында

УЛЬЯНОВСК. Областың машина-трактор станциялары колхозтарда хөп олуртур культуралары ажил-агый кылырынча кырылган.

Чердаклинск, Радищев, Ульяновск болган еске-даа районнарда тарымал тоорукту хөп олуртурган, картофель олургулаачыны кырылган болган чыдан чакып тарымал культураларың олуртур аразын культуризациялаар ажил-агый чорудур турар.

Колхозтарда хөп олуртур культураларының механизация-биле ажил-агый кылырынча кырылган эртер чыла-биле леңгөөр ийи каттап көрдүн турар.

ИВАНОВО. Областың лең ажилдыг районнарды көдөз ажил-агый артелиңиң лең тарылаачыны дөмөсөңнар. Бо культура-ны колхозуна хөй чыда үнер саңгөңнөң тарылаачыны-биле куруттурган эки черлерге лең чаштырар ажаал олургулаачыны машиналар-биле чашпаң.

Эрте тараан участкаларда үнүштүн ажаалгачы калбарган. Колхозчулар болза, хөр-аң-химиятың чүдөрлөбө тарааның кырын чаштырар турар. Пучежск районун көдөз ажил-агый артелиңиң леңин немерде чөмчөгөңнөң чорудуп эгелөөнөр.

НИЖНИЙ ТАГИЛ. Нижний Тагилдин хоорай чамык колхозтары, совхозтары болган чурдуга чөйгөңнөң дуалаар ажил-агыйлары картофель олургулаачыны планы азы күсөткөңнөр. Бир чыл муруну-да турганында үн каттап ажил-агый шөдү дөргөчүлөөн дөшөң тарымал арга-биле чоруткан.

Хөрүңүң чугайыңдар чорутуу бир дугаарында чоруткан. Ново-Тагилдин металлургия заводунун ийи дугаар дуалаар ажил-агыйлары ажилдакчылары механик Шестаков биле еске-даа Петропавлов олар тракторун чугай тарылар чаштырар хөмчөңнөң чөйгөңнөң кылылган. Ам чертеңгөңнөң механизмин Уралдыг вагон заводунун болган еске-даа бугутуга чөйгөңнөң дуалаар ажил-агыйларында белеткөөн.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ

Волгада чаа хоорайлар

ЖИГУЛЕВСК. Куйбышевтин гидроэлектр станциязының тудуу Волганың ийи талакы эриң дугаар он-он километр шөй-дү берген. Моторларың даажы ийи дүң-дүс-даа, дүне-даа соксавайын турар. Тудуг шөдөрүңдө чөс-чөс кубометр бетонну хүн-дү-не салып, онгарлардан он-он муң кубометр доврактарың казып үндүрүп турар. Гидроэлектр станциязының бедик плотиназы Волганы кезе бөөр үе мрак эвөс.

Кезер үениң Куйбышев дажымының эртеринде чаа хоорайлар болган суурлар туттунуп турар. Нефтичлериниң болгаш туудугуларының хоорайы—Жигулевск Мухомова дагың элөөнө өзүп турар. Хоорайың дүң хөй чаагайыңды туттунган чурттагы бажыңнары, 30 маганинер, дыка хөй столваалар, шкөөлөр, библиоте-калар, клубтар болган кинотеатрлар бар. Чүгө сөвөгү чыдан дүргөзүңдө ийи дөрг шкөөлөр, хлеб заводу, 3 тускый маганинер, столовая, уруглар сады, культура паркы болган 40 муң квадрат метр хире шөдүг чурттагы бажыңнары туттунган.

Волганың солгай талакы эриңде туудуг ажилы аажок калбарган. Станцияның кол огларыннан мрак эвөсте туудугуларың Комсомольск деп сууру чаты берген. Ам анда чүс ажил чурттагы болган культу-ра-амыдырадың бажыңнары бар. (СЭТА).

Адам АССР. Капитал септел-ниң соода Зелений Мыса ВПСИ-тин саваторийиң ажил-агыйың.

Василий Колесовтун методу-биле

Ортаагы Волганың станок тудуушкун заводунун токары Василий Колесовтун савалдааны, металл дүргөн ажилдыг кылырынча методу чурттуң бугутуга чөйгөңнөң калыбын ажил-агый турар. Стахановчулар чаа чүгүлү чөйгөңнөң ажил-агый иштинде азы, хөмчөңнөң бөлбөзүмүн ажил-агый турарлар.

Владимирская областың Муромдан дыналадын турары-биле алырга, Орджони-киде атыг заводтуң токары комсомолчу Алексей Карасев бис чөйгөңнөң кылылган, Г. Боркеевичиниң болган В. Колесовтун методун эки чүдүрүн ажаал чөйгөңнөңнөң көпшөптүрүн. Баруседиг сто-ночка эөлчөгө норма бузуура 9 кезек кылырынча орунга 21—24 кезектерин ажилдыг кылар арганы ол чорук Карасев-ке берген.

СЭП-ниң Муром хооромунун бөрөө эйлек тобарың инициативаны чугула-лажып көргөң, оң дүжүлүгүң калыба-биле неперелерин бугу заводтарың партия организаацияларыңа сүмөлөөн. Хоорайың бугутуга чөйгөңнөңнөң стахановчулар инициативаны тургусулаан.

Люберецкий Ухтомский атыг заводун станокчуу Самодов (Москва область) кезер рөзети чөйгөңнөң, дүргөн кезер канын оң-биле ажилдыг кылар. 150 миллиметр диаметриг канын мурунунда 25—30 минута дүргөзүңдө кезип турган. Чарыкчы Самодов ам болуңдуң ол чөйгөңнөң-биле ол хире канын 6 минута дүргөзүңдө болган оң-даа дүргөн кезип турар. Оң бир сөмөлдө ажилдыг кылары 3,5 норма болуп турар.

Бөкүңүң Буденный атыг машина тудуушкун заводунун токары Шафи-аде чаа рөзет чөйгөңнөң кылылган, оң дүжүлүгүң калыба-биле кезектер ажилдыг кылырынча шагын беш каттап кылылган.

Томские токарларың хоорай чөвүлдө хуралы болган. В. Колесовтун методун бугутуга чөйгөңнөңнөң дүжүлүгүң калыба-биле олар солукканнар. (СЭТА).

Бо хүн Орто-Токойда

Орто-Токойнуң чармы дажы дөңгөңнөң-ден 1700 метр бедик чөдө турар. Ол чер-ниң кавалдарың суу-биле катышкан Чүйеңиң шымазының 100 муң гектар черин азыраар суг турар суг шымазымың ам ийи дугаарың турар. Автомашиналар ийи бөөр шуужуп турар, он-он эске-даа-торлар, бульдозерлар, тракторлар ажилдап турар.

Чайың чериң ханы иштинге барып журыллар.

Далгарың чокшумаажы берген черинде хөй техника ажилдыг турар. Чарыкты шууг дугаааш аажок уаус олгар тургузул-тар 56 метр чер плотиназыңда тулап үндүрүп турар.

Дагда уаус бетон заводу тургупкан. Ийи ажилдыгың бугу чорудуга механизациялаан. Чүбүтү бөү дүжүр автомашиналар бир дугаар он-он тонна бетонну тудуу черлеринде сөөртүп турарлар.

Ол онгарың 500 миллион кубометр суг долдулар. Плотинадың тудууна 150 муң кубометр довракты салган. Ийнаар суг кириер кынал бөлен.

Дажыңда уаус бетон заводу тургупкан. Ийи ажилдыгың бугу чорудуга механизациялаан. Чүбүтү бөү дүжүр автомашиналар бир дугаар он-он тонна бетонну тудуу черлеринде сөөртүп турарлар.

Кыргыстаның он уаус суггарылга тудууна эштер Зайцев биле Афанасьевтиң ажилдыг артыгы, чөйгөңнөң эштер Дулмаев биле Ким олар боттарының күш-ажыгың чөйгөңнөңнөң биле адал-дыктың турарлар. Тоннельди казып эртерия ийи каттап чыгыткан эш Полядьковун бригаданың дажымың аразында шыла-раан компрессорду эш Ковалевтин, дажыкты эш Джинжигуров болган еске-даа эскерлерин атыры хүндүлдө болгашырамында көстүп келгилөөн.

Дажыңда уаус бетон заводу тургупкан. Ийи ажилдыгың бугу чорудуга механизациялаан. Чүбүтү бөү дүжүр автомашиналар бир дугаар он-он тонна бетонну тудуу черлеринде сөөртүп турарлар.

Бедик дагда орутка-биле автомашиналар хүндүс-даа, дүне-даа шуужуп турарлар. Олар чаа техникалары болган материалдарың ажаал берип турарлар. Топ Тянь-Шаньның калдыг дошкун агаар бойдуу-биле тулачушкун хүнүң-не калбарып турар. (СЭТА).

Бистин областың колхозтарында

Колхозчу хөреэженнерин ажил-ижи

Өвөр районуң Дус-Дагда «Торгалы» көдөз ажил-агый артелиңиң колхозчу хөреэженнери элбөкшөңдиг дүжүт өстүртү аларыңга чүтүлдүг ажилдап турар.

Бөлийн атыг колхозтарың хову бригадаларың суггарылгалары баштай чашкан тарааларың бирги суггарылгалың дүргөн доозар дөш хүн-дүн чөк ажилдап турарлар. Элбөк дүжүт дөш дөмөсөңчө-лө-рүн аразында социалистг чарык калба-рып турар.

Чайың оларашкымың чөйгөңнөңнөң эртер дөш кымылмай ажилдап турарлар. Малчынардың иштинде эштер Айраз 150 өшкүдөн 160 аялың, Девилай 164 хойдан 177 хураганы, Сарың 108 өшкүдөн 111 аялың, Балган 96 беден 96 күнүңү бугу камгалан алган долуктурган турар. Малдың чаш төлүн камгалан алыр талазы-биле мал фермаларында мурнакчыларның хүрөөлөңи улам көвүдөп турар.

Колхозтуң 35 километр дургуг Кара-Тал бугаымың аштылаачы хөреэженнер бригадалың кылып күсөткөн. Ол болза чакык шөк суггарылгалыңа чүгө бөдүнүң колхозуң эвөс, «Совет Тываның беш чыл ою» колхозу база калдырган.

Тес-Хем районуң колхозтарының мал-дары чөйгөңнөң үнүп турар. Ленин атыг колхозтуң 10 муң ажилы мала О. Шынааның, Шуурмактың баштайгы чөйгөңнөңнөң чөйгөңнөң чөйгөңнөң турар. Калинин атыг колхоз-туң 6 муң ажилы малы Шуурмактың болган Хөл-Өкүңүң чөйгөңнөңнөң чөйгөңнөң. Малчынардың иштинде бо чымы төрөөн 223 хойдан 226 хураган алган Коздубай, 280 хойдан 282 хураган алган, Увангур болган оюң-даа ескелер бар.

Оң-биле калы мал ажилдакчылары малдын чөйгы семартилгезин чөйгөңнөңнөң организаацияларыңа белеткөөн алганнар.

Амгы үеде ол колхозтарың шөдөрүңдө мададанчыг чаагай үнүп турар тарааларың чөйгы суггарылгалың Кара-Талдын бугаың база калдырган турар.

Ол шыкан Сталин атыг, Молотов атыг колхозтарың баштай көшөөн малчынары чөйгөңнөң чөйгөңнөң турарлар.

Оң-биле калы мал ажилдакчылары малдын чөйгы семартилгезин чөйгөңнөңнөң организаацияларыңа белеткөөн алганнар.

Колхозчу хөреэженнери ажил-ише эвилелди үндүртүрүн район Советиниң депутаты, колхозта хөреэженнер организаация эш Курумза эки хандырың, оларның ортуңга партияның политик жөндөгө ажилың улам калбаргып турар.

Ол шыкан Сталин атыг, Молотов атыг колхозтарың баштай көшөөн малчынары чөйгөңнөң чөйгөңнөң турарлар.

Оң-биле калы мал ажилдакчылары малдын чөйгы семартилгезин чөйгөңнөңнөң организаацияларыңа белеткөөн алганнар.

Тес-Хем районуң дөмөсөңнөң доора хөмчөңнөң болган Тес-Хемден үнөң Дөң-зүңгү бугаымың элбөк суггалары колхозтарың тараа шөдөрүңдө ажилдакчылыг болуп турар.

Чөйгөңнөң чөйгөңнөңнөң ажил-ише эвилелди үндүртүрүн район Советиниң депутаты, колхозта хөреэженнер организаация эш Курумза эки хандырың, оларның ортуңга партияның политик жөндөгө ажилың улам калбаргып турар.

Оң-биле калы мал ажилдакчылары малдын чөйгы семартилгезин чөйгөңнөңнөң организаацияларыңа белеткөөн алганнар.

Тес-Хем районуң дөмөсөңнөң доора хөмчөңнөң болган Тес-Хемден үнөң Дөң-зүңгү бугаымың элбөк суггалары колхозтарың тараа шөдөрүңдө ажилдакчылыг болуп турар.

Чөйгөңнөң чөйгөңнөңнөң ажил-ише эвилелди үндүртүрүн район Советиниң депутаты, колхозта хөреэженнер организаация эш Курумза эки хандырың, оларның ортуңга партияның политик жөндөгө ажилың улам калбаргып турар.

Оң-биле калы мал ажилдакчылары малдын чөйгы семартилгезин чөйгөңнөңнөң организаацияларыңа белеткөөн алганнар.

12 эртем албан черлериниң колхозчу-корреспонденти

АЛМА-АТА. Чүс-чүс дүжүлүгүң мичуринчилер Казахстаның колхозтарында ишчилек ажилың чорудуп турарлар. Олар көдөз ажил-агыйың чаа-чөк культураларың шылап көрүп турар. Агроном-нары-биле болган дүжүлүгүң станциялары-биле кады ажилдашшынаан, олар улам-на ажилың агротехникагың аргаларың хынал болган ишчилек турарлар.

Павлодар областың Галинский районуң Ворошилов атыг колхозунун баштаар черинде эөлчөгөңнөң почтаның солуннары, журналлары болган чагааларың экелген. Алма-Аталан, Сталинградтан, Днепрпетровскиден, Дюна Ростовтан дөрг чагаалар, «Сеелеция болган семеноводство», «Колхозчо производство» деп журналдар, база өртектик белетер дугайында почтаның дынадың ол черниң дүжүлүгүң колхозчу Абрам Петрович Вильямский адының кырыңга келген болган. Ол болза, чурттуң 12 эртем-ишчилек албан черлериниң корреспондентин болуп турар.

Колхозчу дүжүлүгүң ишчилек ажилың үш чыл иштинде чорудуп келген. Күндүн ховуңуң байдалдарыңга ол чигилер соргунуң кубанык сорттарың, кукурузың, люцернаның, сөкканың, томаттын элөөн каш сорттарың шылап турар. Дүжүлүгүң чорудар ажилдыг хөмчөдөр соруга-биле Ворошилов атыг колхозун баштаар чери көдөз ажил-агый культуразының бажыңды тургуура деп иштингез. Чөвүлөңдө составын баджылаан. Көдөз ажил-агый культуразының бажың эртелеп баштаарың А. П. Вильямска дааскан.

Дүжүлүгүң чорударыңга тускайлаан он дөрг гектар участкасты азы-бүрү культу-раларың тараан. (СЭТА).

Ясли туттунган

БЫЗЫЛ-МАЖАНЫК. (Радио-биле). Барымы-Хемчик районда Ворошилов атыг колхозтуң эш Кызыл-оолга дурдуктан туудуг болганы бо чыдыг бугутуга планында көрдүңгөн ясли туудун бүрүн доозуп ажил-агый дүжүлүгүң. Амгы үеде оң иштингэ дериг хөреэсөңнөңнөң чөйгөңнөңнөң, ажаал баштайгы үеде 25 уугулар тургузарыңа планнап турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партияның XIX съездинин материалдарын пропагандалап турар

Партияның XIX съездинин материалдарын колхозчулар ортузунга пропагандалап турары талым-биле Тес-Хем районун Балинин атты колхозунда партия организац... (секретарь эш Кеский-оол) эки ажылдан турар.

ошкү кадарчылары эштер Дежит-оол, Увангур оларнын куш-ажылынын эки тундунда колхозчул баштаар чери мактап турар. Тууду бригадында 40 кижя ажылдан турар. Туудугулар ортузунга социалист чарышты организацтаар, агитация ажылын калбартып талым-биле агитаторлар Кеский-оол, Шойдак, Сикит олар эки ажылдан келгенер. Колхоз туудунга темпили дургелен турар. Эрткен чылдын кузунунга чедир-де бажынар кырма чок турган. Ам колхозчу суурун теш кулчузуна чуртталга бажынары барык-ла шунтузу кырылатылган. Буларга албан черлеринин чарам туудугулар ажитация киргилген, ылангыла школа, маганни, чунбар-бажын, библиотека, кижя болган мал эмнегелеринин пунктулары бар.

Партия организацыйын колхозчулар ортузунга солун тарылдырган экижидеринин айтырымына улуг кичеңгейи салган. Колхозчулар 275 кезек солуннары чакыткан. Почтачы коммунист эш Бачкарын тургускан. Ол колхозчуларнын чакыткан солуннарын недела сайында 2—3 уда эшен берип турар. Иччаныш, колхозчулар солуннарында партиянын материалдары чогуур уезинде номчуп алар орталык болуп келген. Бригадалар болган фермаалар партия бөлүктери бар. Партия организацыйа оларнын ажылын колхозчулар ортузунга кижжидилге ажылы күштедиреринче утландырган. Бижикти биче билер болган библе чорукту утуктаар ажалдар чорутууган. Инек мал фермазында эш Ману-Хая агитатор хуладегени күстештишкан, бижикти биче билер 5 кижини эки билер кылдыр өөрейил турар. Партия организацыйанын удуруталамы база комсомол организацыйанын агитатор ортузунга агитация-массалык ажылдарын база экижипкен.

О. ТОВУ.

Бөлүмнөрдө болгаш политшколаларда

Партия чырымышыкынын чер-черде бөлүмнөрдө болгаш политшколаларында өөрейилген сөлгү уеле чоруп турар байдалынын дугайында бижикчилеринин хей-хэй чагаларын «Шык» солунунун редакциясы алган. Келзе черлерде партия чырымышыкынын бөлүмнөрдө болгаш политшколалары өөрейиле чылынын түнөк кичөөдөрүн чорудуп турар. Бижикчи эш Н. Бора-Немнин бижженин Бугаар аларга, — Чоюн-Хемчик районун Тирмагы сумузунда «Коммунистче орук» колхозун коммунистери болган комсомолчулары өөрейиле чылынын өегинде 2 политшколаларга өөрейил эгелен. Пропагандистер Нытмы-Доржу, Оолчулай ук политшколаларын ажылын эки удурутуп келгенер. Өөрейиле чылынын дугайында бижикчилердин расписание Бугаар Тугател чокка болуп турган. Политшколалардын кайсында да партиянын XIX съездинин материалдарын өөрейилерин доскан. Ажыкчылар Мадыр-оол, Санчапан, С. Кызыл-оол, Сайым, Дежидей, К. Семис-оол, Сүбүтү, Борбак олар эки өөрейил турарлар. Партия организацыйанын секретары эш Белек коммунисттерин, комсомолчуларын болган партия келжиги эвес активтик өөрейилгенге контролау эки тургускан. Бо өөрейиле чылында политиктик өөрейилгенге түнөкчун дугайында айтырыгы партия хураалына ам улакан чугаалажыр деп турар.

СӨК-нин Өвүр райкомунун чамында белгилген келжигин политбюрогунун партиянын XIX съездинин материалдарын өөрейилерин доскан дугайын бижикчи эш С. Селев редакцияга медделген. Өөрейиле эрткен материалдарынын талым-биле диннакчыларнын билин улам быжылдар сорууга-биле пропаганда эш Кундан чокка түнөк кичөөдөрүн организацтаан. Анаа коммунистер Бечил-оол, Семис-оол, Чоюар, Чуладжы олар боттарынын быжык болган дамы билдигини көргүсөннөр. — Чаа-Хал районун «Тилдеге» колхозун партия организацыйанын чамында ийн политшкола бар. Оларнын бирөө өөрейилгенге ийн чымын, а эскери ийги чымын эрттип турар. Политиктик чырымышыкынын четкелген партиянын XIX съездинин материалдарын өөрейил эгелен уезин бээр-де олар талымла бергенер. Съездинин материалдарын бүт диннакчылар бо өөрейиле чымында чедикчилер өөрейил эрткен — деп эш Х. Тембирал бижжэн. Эш Н. Мыргыстын бижжени болза, Эрин районун «Чаа орук» келзе ажыкчалы арталык партия организацыйанын чамында политшколанын диннакчылары партиянын XIX съездинин материалдарын хавым-биле өөрейил эрткен.

Пропандист эш В. Түмөтөй бугу диннакчыларын кичөөдөр сайында бекке сонурталын челип ап турар. Чуге дөргө, оон башкылаакында белгеледи эки кээр, бижжине айтырыгынын тайлабылары чедигир болуп турган. Тема бугура практикти айтыр чорук диннакчыларга улам солун болуп келген. Диннакчыларын арамнда эштер О. Кавоз, Ч. Сенди, М. Аракчаа, К. Доржу олар эки өөрейилгенер. Тес-Хем районун Молотов атты колхозун партия организацыйанын чамында политшколанын диннакчылары партиянын XIX съездинин материалдарын өөрейилерин пропаганда эш Кундан чедикчилерин доскан дугайын бижикчи эш А. Төгүт-оол редакцияга медделген. Иччаныш даа, политшколанын ажылына улуг четпестер бар болуп келген. Болдоотун чамы удурутуп ажыкчылары болган активчалер кичөөдөргө келбей турган фактылар бар. Колхоз зарымы Кара-Хуна, колхозчул мал ичинин Догаат, суму секретары Монгал олар кичөөдөргө белгелек чок келер болган хей улаа болган кичөөдөргө келбейнөр. Партия организацыйанын (секретарь эш Карыма) коммунистерин өөрейилгенге контролдайын, политиктик өөрейилгенге чтүкүлдү болуп талым-биле оларнын харымсалганын белгилей турган.

Коммунизм дээш чалбыштыг демиселчи

(В. В. Куйбышевтин төрүтүнгөн тунүндөн бээр 65 чыл болганнга)

Коммунист партиянын болган Совет куруенин шыгарангай дестели, улуг баштачылар В. И. Ленинни, И. В. Сталинни эң чокк сартайытеринин бирөөн чорман, коммунизм дээш чалбыштыг демиселчи Валериян Владимирович Куйбышевтин төрүтүнгөн хунүндөн бээр 65 чыл өв болган.

В. В. Куйбышев 1888 чылдын июнь 6-да (май 25-те) Омска муракчы орус өгбүдөгө төрүтүнгөн. Ол бизнеден тура-ла ажыкчы чоңун аас-кежиктиг келер уези дээш, капиталисттерин болган помещиктерин дараалынан миллион-миллион бажындарган кижилерни хостар дээш демиселдин мурунку одуртуларына туржул эгелен. Он алды харыг анык оол турган, ол Россиянын социал-демократтар ажыкчы партизанынын келжигүтүгө Омска кирип, эгезинден тура-ла, Ленинни талазына быжык туруштуу-биле арткан.

1905 чылдын кузунда В. В. Куйбышев Петербуртуун шериг-медицина академиянын студентин турган, 1905 чылдын революциянын иделкейиг киришкен. 1906 чылда, революстүг шимчөөлөгөгө киришкени дээш, академиядан ол үндүргөн. Ол-ла чылды Омска чамы келерге ову РСДРП-нин Омск комитетинин келжигүтүгө сонгаан, оон эгелен ол революстүг ажыкчы уукулук чок кылды келген.

Хаан чакытыг Россиянын уезинде калды-берге амыдыралды, истен-сүрүшкүнүн хей таварылгаларын көргүн чок, шимчи революстүг В. В. Куйбышев мадырдым-биле чурттоп эрткен. 1906 чылдан 1916 чылга чедир ол 8 катан туттуруп бажындатырган, 3 катан судаткан, 4 катан шодутурган. Партия ажалы ову ажыкчы ангынын хааныг чазакка уду демиселдин эрес-дидин организацыйа болган удурутукчуу кылган, Петербурга, Төмска, Харьковка, Самарга чакыт революстүг ажыкчыларын дугурагалыг баштагы эш болдулар.

Октябрын социалист Улуг революциянын тилгезинин сөөлүндө В. В. Куйбышев кайда-ла партия берге, нарын айтырыгылар шимтирлен турар болуп, кезеде анаа кирип, демиселдин эң берге черлеринде организацыйа ажылдарын кылган чорам. Анык совет республиканы, ажыкчы-тараачыларнын дегелдей бирги күрүсезин боой туударын кылдып турган америка-англи эжелечилерини мычаардагы-ла оралдыкшымынарыга болган шимтирленг трюкистик эсерликчилеринге уду демиселге В. В. Куйбышев болуп суудуп шимчи ленинчи, партиянын болган ажыкчы ангынын дайынынарыга эртен чок демиселчи кылдыр көргүсөн.

Хамааты дайынын болган даштык интервенциянын чыдарында В. В. Куйбышев Новоажык контролевулуст эсерленшевик суучөөлөгөгө уду демиселди организацтап турган, шала сөөлүредир М. В. Фрунзе-биле калып чакытты чылча шаарынын сталинчи планын күтүсдеринге

киришкен. 1919 чылда партия ову Туркестан фронтунда чорукта. Анаа М. В. Фрунзе-биле калы В. И. Ленинни болган И. В. Сталинни интервенциялар чылча шаар, Ортоази Азияга национал республикаларын тургузар дугайында дээлгелерин адаларын-биле күтүсөткен.

1922—23 чылдарда В. В. Куйбышев РКП(б)-нин Төп Комитетинин секретарына ажалдап турган. Ол улуг харымсалга

завоттары даш иштак кайгамчыктыг удуз эрктелеринин тууду-биле В. В. Куйбышевтин ады холбашкан.

В. В. Куйбышевтин портретинин

1930 чылда В. В. Куйбышев Курүенин план Комиссиянын даргазына чыла ССРЭ-нин Улус Комиссарларынын Чоуленин болган Куш-ажыктын, Камгалалдык Даргазынын оралдыкшына тоюлгатырган. Бирги, ийги сталинчи беш чылдарынч планнарын ажалдан кылдыры В. В. Куйбышевтин шуут кырылган-биле, эш Сталинни айтышыкынары-биле чорутууган.

Бистин Төрөн чуртувуска социалистик индустриалды тургузарын улуг планнарын эш Сталиннин айтышыкынары-биле ажалдап тургузушкан, В. В. Куйбышев ол планнары чедикчилерин күтүсдеринин, социализмни тилгезинин уезер дээш Коммунист партиянын, улуг гений И. В. Сталинни удуруталамында дээрзин билин турган.

«Адаларыг Коммунист партиянын, эш Сталинниң—бугу делегейин ажыкчы шимчөөлөгөгө бугу-де бар эң кич чүдөрдүн соруу кырыкчынын удуруталамы-биле бистин улуг чуртувусу бургунаар чоруп олар, тилгезинден тилгезиле чоруп олар, күчү-шымалдыг бекке индустриалдыг социалист улуг күрүне Совет Эви деди келер үеге утуктуур идегейиг болган омак-серек чоруп олур»—деп партиянын XVII съездинин чугаазына В. В. Куйбышев чугаалаан.

«Адаларыг Коммунист партиянын, эш Сталинниң—бугу делегейин ажыкчы шимчөөлөгөгө бугу-де бар эң кич чүдөрдүн соруу кырыкчынын удуруталамы-биле бистин улуг чуртувусу бургунаар чоруп олар, тилгезинден тилгезиле чоруп олар, күчү-шымалдыг бекке индустриалдыг социалист улуг күрүне Совет Эви деди келер үеге утуктуур идегейиг болган омак-серек чоруп олур»—деп партиянын XVII съездинин чугаазына В. В. Куйбышев чугаалаан.

В. В. Куйбышев пролетар интервенциянын, удузар арамна быжык найыралдык херөө дээш мотак-шылга чок ажалдап чорам, чаа дайын кысыкчыларын кам-кайыра чокка сойтаган илердин турган. Коммунист партиянын, ажыкчы ангынын шимчи өлү, шылтангангай күрүне дестели Валериян Владимирович Куйбышев болуп кузун, энергиянын харак чокка кылды кааны улуг херезин бугурунун—канчөөр-даа аажок улуг социалист чарыкчыларынч, ССРЭ-ге социализмни долу тилгезинин кидин дуугу уезинде 1935 чылда эскерилеги трюкистик буржувчи дайын иделеттерин хоудун мөчөөн.

Төрөн чуртун кайгамчыктыг шимчи, Коммунист партиянын болган Совет күрүенин шыгарангай дестели, В. И. Ленинни болган И. В. Сталинни сартайы Валериян Владимирович болуп бүт чырыкылыг амыдырал чуртталганын ажыкчы ангынын, совет күрүенин ленинчи-сталинчи оруктан бургунаар улам хөгжүлгезинин херезинге турааскалган. Оон мөңгө турааскалган совет кижилер калган кезеде боттарына чок калганаар чоруп, оон өвүм чок херезин, күзөл-соруун бистин улаууусу шыктык-биле боттандырып турар.

В. В. Куйбышевтин өвүр-хезири, оон чоңга харам чокка баралганын амыдыралды, демисел миллион-миллион совет улустарын коммунизмдин бистин чуртувуска тилгезинден дээш мадырдыг чарыкчы куш-ажылына соруу киришкен, улугер болуп.

ПРОПАГАНДИСКЕ БОЛГАШ АГИТАТОРГА ДУЗАЛАМЧИ

СОВЕТ УЛУСТУН ЧААГАЙ ЧОРУНГА

Совет социалист күрүне совет кижженин уузелче чок өлү турар херезиледедин мажаралдыг хандырымын дугайында, чоңун материалды болган кулчулук диненелин чайгышы чок Бугурутушунун дугайында мотак-шылга чокка сойган салын турар. «Социализм, өөрейиле социализм дээр, хуунун херезиледедин кылдырыкынын эвес, а оларын бугу дөңгөлөгө-биле чечетелешинини база калбарыныкынын, ол херезиледедин мадырдыг хыжылаарымы, азы олардан ойталаарымы эвес, кулчура талым-биле болбаанарла куш-ажык кижилерин бугу херезиледедин бугу талым-биле болган дозуу-биле хандырып болур» деп эш Сталин өөрейил турар. (Чогуалдар, том 13, аяры 360).

Бо сталинчи айтышыкынын удурутала болдулар. Коммунист партия болган Совет чакыт совет кижилерин амыдыралынын үдөенин өңкөйлөгөгөгө чели алган. Объективтик экономикач кообулаарга дайын, оларын индустриалды эрге-ажыкчыларга ажалдап турган, бистин күрүсезин чуртун бугурутуу, күштеринин калчөөр-даа аажок улуг хөгжүлгезин чедип алган. 1929 чылдан 1951 чылга чедир тенин дугузунада улустун бугурулуенин келчөөлө 13 катан улгаткан. 1952 чылда совет экономика чаа көлдүштүгүнө чейкен.

Бугурутуу күштеринин шыкын хөгжүлдү, улуг ажык-агыйынын бугу амыдыралынын чечетелешининин улустун чаагай чорутууну чабылган чок бөкөнүнүн үдөенин болган. Шаа ол чорук национал ортугалы дүрүн өтүшкүндөн толорлай илереп турар. 1940 чылдан 1952 чылга чедир ССРЭ-де национал ортул экин катан өскөдөн айтырга-ла чейер. Национал ортугалык хей кезини мөчүктүлөрүн чөгөйтү бөдүлгөшкени болдуни сиңирин ап турар капиталист чурттардагы мотак-шылга бистин чуртуусу ову ажыкчы чоннарнын эрге-ажыкчыларга ажалдап турары билдирген. Ажыкчы чоннардын хуузу материалды болган кулчулук хуузуларын херезиледедин хандырылыгына бисте национал ортугалык дөртүнүш

зилөө, социалист бугурулуени уузелчөө өстүрүп база бугурулуени турган, бугу индустриалды үргүлчү өлү турар материалды болган кулчулук херезиледедин максималды хандырымы болуп деп эш Сталин өөрейил турар.

Ажыкчы капиталынын чок экономикач кообулууну үргөлдөчү диненелин теригинден турар капиталист чурттарда ажыкчы чоннарнын амыдыралды чуртууга аар-берге болган өөрүшкү чык. КНО-нун чамында Ажык-чөм болган кере-ажык-агый организацыйанын күтүсезин комитетинин даргазы, бразил бичөөгөртерден Жоузе Баструн «Аштын география» деп чоку чокка чок үнгөн. Капитал чурттарда хей-хэй миллион кижилерин хоудурагалы болган аш-чудулуун көргүчү хезири автор чуртун көргүчү турар. Латил Америка чурттарында «аштын көргүчү чоругу» 90 миллион кижини төмө алган, баа «Бугу Африка доюу-ла аштын кери» болу берген деп ол нока алган турар. «Четелешкенин чурту» кылдыр реакцияны суртаалдын алган турары АКШ-та бенин, Муруну чуртун 11 итаттарынын канчөөр-ла аажок улуг денсезеринде «чокут барык дөртүн үш кезин аштан турар» деп автор бижик турар.

Соң-биле чергелештир капиталынын чурттарда чоңун эң чутуза продуктуларын бугуру болган ажыкчы турары чайгыш чок кызырып турар дээр элдешти эвес. Чижөөлөгөгө, бир эвес 1946 чылдан 1951 чылдын төңчүтүгө чедир Совет Эвиледе элти бугуруп ундурлары 700 муң тонна эскен болза, АКШ-ка ол-ла уезе эң бугурулган 437 муң тонна олдулан. Бир эвес ССРЭ-де мал саржаа дайын мурунгалы 1940 чылдын диненелиге болза, 1951 чылда 132 муң тонна улгаткан болза, ол-ла уезин дугузуна АКШ-ка мал саржаа 281 муң тонна кызырылган.

Американы Катмышан Штаттарынын бижжиде 87 хуу шериг сорууга-онго чарыкчалынын турар, социал-кулчура хемчөөдөргө чарыкчалар чугуе 5 хуу болуп турар. Бо чалын калып камгалалында мурунда бажылыгына чарыкчаларда база он алды миллион долларын кааны каан. Ийги турбуе АКШ-нын кааны камгалалынын Национал эгезилегини медделген Бугаар аларды, 40 миллион чыгын американар медицинаны эң бөдүрү дулазын албайн турар, а чуртун районнарын чарык чезиле кезиле эжелге албай черлери чок болуп турар. Бөдүн американарнын хей кезин эчки дузалакчыны аналга төлөп шыдавайн турарлар.

Социалист экономиянын чайгышын чок көдүрүшүгүн болган бистин чуртуу ажыкчы чоннарнын чаагай чорутуу үзүк чок өздүгөн капиталынын мурунгалы социализмни улуг теригилегини үзүлгөлдү көргүзүп болур. Чоңун амыдыралды экижидеринден артык чутуза соруулар партияда болган чакыт чок деп чүвени совет кижилер билерлер.

1953 чылдын март 9-та Кызыл шөлге кажылаалдык митингине Коммунист партиянын болган Совет чакыттыг мурундал эш Г. М. Маленков болупун чугаазына иччаныш медделген: «Иштик политика талым-биле бистин кол олган салыр чугууусу болза, ажалдык чоннарнын, колхозчуларын, интеллигенциянын, бугу совет кижилерин материалды чаагай бойдалын улам экижидерин чедип олган болур. Улустун чаагай чорутуу дугайында, оон кулчулук болган материалдыг херезиледедин максималдыг хандырып дугайында көшөш кылбас сойган салыр хуладеге болза, бистин партияга болган чазакка хойлу болур.

ССРЭ-де калбак херезилегин бараннарын өртөө үзүк чок чинген, ол чорук херезилегин өздүгезин болдуруп турга, капиталист чурттарда бараан өртөө үзүк чок бекке, херезилегин диненели чайгышын чок булуаш турар. Чижөөлөгөгө, АКШ-ка 1952 чылдын төңчүтүгө Гүрнектен сөдөр өртөктөрүн диненели 1947 чылдын диненелинде 18 хуу бекке, Англияга—37 хуу, Францига—ийден хей көтөп бекке. АКШ-тын эвез чөккө чаа өртөө-үнөн контролон күш чок болдулар, иччаныш өртөө-үсүн бөдүнү туралым-биле бекке аралы кичөөдөргө берген. Англияга эң чутула аш-чөмүн (хлеб, саржаа, үс, чигир) өртөө чүгө 1952 чылда 17—25 хуу эвези. Ол чуртта парточа системаны амга чедир барточа Бугаар англандынын ителе-лял ап турар эчки чымылды: сүт саржаны неделада 57 грамм, быштагы—28 грамм, маргарин—113 грамм, элти—300—400 граммны ап турар.

А СССР-де ажыкчы чоннардын медицина талым-биле хандырылыгы хаала эң чүве билдирген-де болгай.

Хамааты бугурулуени кызырыкынын болган бугурулуе черлерин чегче чүдүрбейн турарынын түнөкчө капиталыстик чурттарда ажык чокталыр чорук өлү турар. Иччө ажык чоктарын болган чуртык-чымдык ажык чоктарын аржалды элөөн эш он миллион кижя чедип турар. Ажыкчы чоннардын бугу-де шалыкын улуг кезин сымрыккан, үндүргүч көргүчү-биле өлү турар. Американы Катмышан Штаттарына чоңун дөрт үндүртүргө бо бюджет чымына 1937—1938 бюджет чымы-биле денсээр 12 катан, Англияга—2 катан, Францига 2 чуртыктай хей көтөп эвези.

Социалист экономиянын чайгышын чок көдүрүшүгүн болган бистин чуртуу ажыкчы чоннарнын чаагай чорутуу үзүк чок өздүгөн капиталынын мурунгалы социализмни улуг теригилегини үзүлгөлдү көргүзүп болур. Чоңун амыдыралды экижидеринден артык чутуза соруулар партияда болган чакыт чок деп чүвени совет кижилер билерлер. 1953 чылдын март 9-та Кызыл шөлге кажылаалдык митингине Коммунист партиянын болган Совет чакыттыг мурундал эш Г. М. Маленков болупун чугаазына иччаныш медделген: «Иштик политика талым-биле бистин кол олган салыр чугууусу болза, ажалдык чоннарнын, колхозчуларын, интеллигенциянын, бугу совет кижилерин материалды чаагай бойдалын улам экижидерин чедип олган болур. Улустун чаагай чорутуу дугайында, оон кулчулук болган материалдыг херезиледедин максималдыг хандырып дугайында көшөш кылбас сойган салыр хуладеге болза, бистин партияга болган чазакка хойлу болур. Коммунист партиянын болган Совет чакыттыг салын сойлашыкына харне кылдыр совет улус бекши беш муң панынын онзалгаларын күтүсдөди болган аажар күтүсдөди дээш, коммунизмди чаа тилгезинден дээш ийн дашыр куажениннинг демиселчи турарлар. И. ГРИГОРЬЕВ.

ОРУК ТУДУУНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Оруктар улус ажыл-агыйының чугула уjur-дузалыгы

Автомобильдик кыдыр шыылыгы оруктарын 1946—1950 чылдары турганынан 50 хуу ажыгы тудар болгаш чаартып кыллары партианың XIX съездининг кылдызына 1951—1955 чылдарда СССР-иниң хөгжүдизининг бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларында көрүнгөн. Ол шыкш чык болгаш кижилер сөөртүр талазы-биле автомобиль транспортуңуң шийтпиз-биле ажылгаарының бөгдөлдизин бедидер дээр.

Автомобиль транспортуңуң өскө кылдынган оруктар-биле хандырар дугайында партианың XIX съездининг чер-чер Советтерининг болгаш орук органдарының мурунга харымсалгалыг сорулгазы салган. Илангыя бистин областын ажыл-агыйының хөгжүдизинге болгаш чонуну материалдык база культурадык чагай амьдардынынг денелзин бедидеринге автотранспорт улау уjur дузалыг. Бистин областа ырак черлерге чүк болгаш кижилер сөөртүрүңүң болгаш автотранспорт боттандырып турар. Илангыш автомобиль орун эки тургузары кончуг чугула болуп турар.

Чонун үстүр болгаш азы-чөм бараан-тары-биле хандырар база бугдүргезининг дерит херекселери, тракторлар, кедээ азыл-агый машиналары, чиг-өт, оңдар чүк болгаш тудуг материалдарын улау чок сөөртүрү оруктуң өскө байланышан кончуг хандырар. Оруктарын үргүлчү сөөртүр, оларын эки байталга тургузар дээр ишпаш чугула айтырыгы ажылчы чоннар депутаттарының районнар Советтеринин дыка хей күтүскөнү тоон көрбөй турар, оң түнөөдизинге оруктар урелиң, көвүргүрүң буступ, ирши турар. А оруктарын, көвүргүрүңни катп кылдыр, сөөртүр ажыл чыл бүрдү чөгүрүң негедизинге иррада чөгүрүң болуп турар.

Оруктарын сөөртүрүнүн улау ажыл-агый талазы-биле улау уjur дузалыгын чамдык райкүсөмнар чедир үнөөдөдизининг түдөөдизинге 1952 чылда орук септелгезининг планы Барын-Хемчик районга 40 хуу, Танды районга 64 хуу, 4-Хөл районга 85 хуу, Улау-Хем районга 51 хуу күтүскөнүн. Ол ишпаш ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем, Каа-Хем, Оңур болгаш өскө-даа районнар Советтерининг күтүскөнү бо талазы-биле кончуг

багай ажылдааннар. 1936 чылдың март 3-те хойлуу ёзулар улау чегре улау дузалыг оруктарын септелгезининг болгаш эки тудуг тургузарының кол аргазы болза, дөдө чонун орук ажылчыга күш-ажылчы киржилгези болур. Ол чугула хойлууну районнар күтүскөнүңүнүн даргалары, районнарның орук кидистерининг эргелекчилери күтүскөнүн турар. Илангыш 1952 чылда кедээ чонун орук ажылчыга күш-ажылчы киржилгезининг планы бүгү область талазы-биле чүгө 76 хуу күтүскөнүн, а оруктар септелгезининг шыннары кончуг багай болуп турар. Оруктар септелгезининг дугайында шийтпиз-лерин чүгө ёзу берилдизин үндүргеш, чөгүрүң оң күтүскөнүнинг дугайында кылдыр дөдө сөгүш салбайн турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының область Советининг күтүскөнү 1952 чылдың декабрь 11-де шийтпиз үндүргеш, 1953 чылда 12 муң кубометр сай дашты оруктар септелгезинге белеткээрин райкүсөмнарга болгаш областын орук кидизинге даярлап. Ол шийтпизиниң күтүскөнүн кончуг багай чоруп турар. Амга чедир чүгө 2200 кубометр сай даш белеткетиң, орук септелгезинге кедээ чонун күш-ажылчы киржилгезининг планы чүгө 20 хуу күтүскөнүн. Ол хире чугула шийтпизинин ишчээр багай күтүскөнүн турарын чамдыктын райкүсөмнар районнарда орук кидистерининг ажылчы дуртпайн турары-биле база районнарда орук кидистерининг эргелекчилери инициатива болгаш харымсалга чок ажылдап турары-биле тайылдырлар.

Орук ажылдарының болгаш кедээ чонун орук септелгезинге күш-ажылчы киржилгезининг планы чыл бүрдү күтүскөнүн турарын түдөөдизинге Кызыл-Тели, Кызыл-Сары-Булуң, Кызыл-Сары-Сеп бо кол оруктарын дыка хей черлери машина эрттер аргажок бойдала турар. Илангыш машиналар урелиң, кымар чүк элдер чарыгатынын турар, оң ужурун областын улау ажыл-агыйыңа болгаш колхозтарга улау когаралды таварыштырып турар.

Автомобиль оруктарын бүдүн чылдың дургузунда эки тургузар талазы-биле областын улау ажыл-агыйынын өзү турар улау негедизининг райкүсөмнар,

районнарда орук кидистерининг эргелекчилери утуп турар. Барын-Хемчик районга бүтү-ле көвүргүрүң урелиң, райкүсөмнар болгаш районун орук кидизи калдыр-лаа хемчег албайн турар.

Оруктарын улау ажыл-агыйыңа улау уjur дузалыгын барымдаалаан ажылчы чоннар депутаттарының область Советининг күтүскөнү болгаш СЭКП Тыва обкомун оруктар септелгезининг талазы-биле хемчеглерин бадылаан болгаш оруктарын база көвүргүрүң септелгезининг планын күтүскөнүн талазы-биле шийтпиз-лерин хемчеглерин алдын райкүсөмнарның даргаларына, районнарның орук кидистерининг эргелекчилеринге күтүскөнүн. Оруктарын болгаш көвүргүрүң септелгезининг планы июнь айның 20-де маамыла доварын ол шийтпизде айткан.

Ажылчы чоннар депутаттарының районнар Советтерининг күтүскөнүңүнүн сорулгазы болза, колхозтарын болгаш хуу кижилерин транспортун клиринтирбишпаш, кедээ чонун орук септелгезинге күш-ажылчы киржилгезин бүгү районнарда хандырар болур. Районнарның орук кидистерининг ажылдары бо чугула өжүлдизин үнөөдө оруктар септелгезинге чегре үргүлчү берип, илаа ажылдап турар улауларын ажылчы айтып бээр болгаш оларын организастап, улап баштар уjurтук.

Ол ишпаш райкүсөмнарның талазындан орук септелгезин улаурун, контролдоо болгаш кедээ чонун орук ажылчыга клиринтир дугайында 1936 чылдың март 3-те хойлууну күтүскөнүн кедээ (суму) Советтерининг, колхозтар даргаларының негээр болгаш оларга практиктинг дузалыгын үргүлчү көргүзүр уjurтук.

Орук тудуунуң болгаш септелгезининг бо чылгы планын күтүскөнүн хандырар деп харымсалгалыг сорулга областын орук кидизининг ажылдарынын мурунга дугайында турар. Ол сорулгазы күтүскөнүн кол чүкө болза, районнарның орук кидистерининг ажылдарынын харымсалгалыг бедидери болгаш оң ажылдап улау чөгүрүң илердин чылдары-биле шүгүмчүлели болгаш бөгүшүмчүлели, илангыя аадан шүгүмчүлели калбарыры оңа чугула.

С. НАМЧАН.

Көдээ Советтин ажылын экижидер

Улау-Хем районун Чаяты кедээ Советин (даргазы эш И. Чамыян, секретары эш Ф. Лонсан) Советтин организасталыг ажылдарын багай чорутуп турары-биле оң ажыл-чорудулгаында улау чөгүрүң илереп келген, эрткен чер-чер Советтеринге сонгудалар үезинде сонгукчуларын чыгыгары күтүскөнүн турар.

Сонгукчулар ортузунга тайылбыр-массадыг ажылдар экижизин, кедээ Советтин күтүскөнүн дураларын, сессияларын, чонунуң шийтпизин, депутаттарын, сонгукчулар-биле улау ажылдарын дыка үр үеде кылбайн келген. Кедээ Советтин күтүскөнү план чок ажылдап турар, күтүскөнүн кижигүннери болгаш депутат-биле хүн-бүрүңүн харылдазы, демократиялыкын кончуг суа бойдала.

Кедээ Советтин чамдык тургускан 5 доктаамал ажылдар комиссиялар калдыр-лаа организасталыг ажылдар чорутпаш. Илангыя орук, тудуг харылаа ажылчының комиссиязы (даргазы эш Натпиг-оол), сөң-хөө, салыг комиссиязы (даргазы эш Чамырын), калык камгалаалык комиссиязы (даргазы эш Намчыл-оол) шуут ажылдайын турарындан бөгүрүңа үндүрүп чымырын планы чүгө 61 хуу, клирин азыр оруктарын планын 50 хуу күтүскөнүн. Хей уруутуг илердин илердин, оларга күрүңе дузалыгын болгаш шийтпиз-лерин, чуртталга бадылдарынның культураның экижидер, калдык камгалаалыгын дугайында тайылбыр-массадыг ажылдар кончуг кулу денелде

тургустунган. Илаа колхозтуң девискээринде оруктарын, көвүргүрүң бо чылгы септелге ажылдары эгелесен. Ол чорук колхозтуң машина болгаш терге чорутурунга улау шийтпизин, ол эр-херекселер ажылдаа үнеринге чедип турар. Колхозтуң тудуг ажылчы шыкын өскө темпизин, тайдала белеткетиңинг тудуг маштарын сөөртүрүңе кирбөө.

Үндүрген шийтпизининг күтүскөнүнинг хыладалы кедээ Совет чөгүрүң үнөөдө чорутпайн турарындан Улау-Хем райкүсөмнар кедээ ажыл-агый продуктуларын: сүт, дүк, өт болгаш азыл-кеш белеткээр дугайында шийтпизин кедээ Совет күтүскөнүн турар.

Сумуда 7 чыл школазының келер өөрдүңе чылдың олар мыкшын белеткээр болгаш оң чылгы септелгезин кылдыр ажылдар дугайында бөдүнү үндүрген шийтпизин кедээ Совет күтүскөнүн турар. Школага белеткээр бөдө чөгүрүң 400 кубометр шийтпизин чүгө 281 кубометр чеге белеткетиңин, школазын септелгези аада эгелесен.

Кедээ Советтин бижик-документтерин, дашы-үчөттөрүн эгелеп-сөксөөр чорукна мергешир талазы-биле кедээ Советтин секретары эш Ф. Лонсан база чөгүрүң ажылдары турар.

Чаяты кедээ Советтин ажылчы үнөөдөдизин-биле чарып тургузар төлөөдө ажылчы чоннар депутаттарының Улау-Хем райкүсөмнар чөгүрүң практиктинг хемчеглерин дарып алаа чөгүрүң.

Б. МАНСЫР.

Четпестерни дарып узуткаар

Эршик районун Мөрөн сумузуңа «Сталын орук» кедээ ажыл-агый артыл мал ажылчынын талазы-биле районун база бир шыырак колхозу болуп турар.

Колхозтуң хей, өшүзү 27, чылгы болгаш шийтпизин бөдө малы 14 везек чөгүрүң тургустунган, илаа 91 колхозчу малчылар доктаамал ажылдап турарлар. Мал фермаларының ажылдарынын нията мал бакынга немешкен малдын хей-хей чаш төлүн камгалап ап, доруктуң турар. Чоокчу хүннерде чедир мал фермаларының тус-тус бөдөөдизин төрөөн 10 төвөл 10 бодаганын, 59 бениң, 65 инектин чаш төлүн бүрүн камгалап алган болгаш 559 өшүдүн 557 амайын, 1463 хойдан 1475 хураганын доруктуң, төрөөн малдың чаш төлүн шийтпизин-биле 98,9 хуу камгалап ап турарлар. Малдың чаш төлүн камгалап алар талазы-биле малчыларын шийтпизин эштер Согаа, Балчынмаа ишпаш мурунчаларын хүрөөдизин мал фермаларында улам көвүдөп, мурунчалык малчыларын доруктуң бедиң турар.

Иланды-даа болза, колхозтуң чамдык мал фермаларында малдың семиз күштүг болуп болгаш илангыя малдың чаш төлүн камгалап алгышының чөгүрүң чөгүрүң бөр болуп турар. Чүл дөдө төрөөн малдың сүтүгү, семиз күштүг болурунга оң оңар-бөчөгүн септеш организасталыгын илангыя чамдык хойлар чаш төлүн доруктуң турар ол хөвөөр экин согул бөр чоруттары бар болуп турар. Оң харылаа-биле малдың бо чынын немешкен чаш төлүдүн 29 баш өлүп хөвөөн чорукна мал бакы өстүрер талазы-биле күрүңе планын азыр күтүскөнүн бөгү-ла казылды болуп турар.

Оң-биле калы хей везек черлерде мал күштүг-биле көвүдөдиз арганы бээр.

Сөөлгү чылдарын дургузунда кукурузаның «ВНР-42», «ВНР-25», «ВНР-63», «ВНР-37» деп бедиң дүжүттүг үрелиң райончуткан. Бо чаш үрелиң дүжүттү кукурузаның амгы сорттарыныңдан 6—12 хуу азын турар.

Сорттуң тарылгаларын, эргилерин болгаш биче дүжүттүг сорттарын ортуңа чаш бедиң дүжүттүг сорттарын нештертелининг калчар-даа өлжөк улау артык күчүлүгүн дугайын хей-хей мурунчалык колхозтарын болгаш совхозтарын дуржулап херечилеп тарар.

Смолнинград областың Ново-Анненский районун «Красный партизан» колхозу 1951 чылда 101 гектар шөгө курун чажар «Людсең»—230» деп кызылгастың чыкпаш тарам, курун чыкпаш тарым «Гостиниум»—237» деп кызылгастың дөдөдизинге га бүрүдүн 4,4 центнер немелде дүжүттү алган. Ростов облазында сугатты болгаш сугат чок черлерге курун чыкпаш тарым «одесская»—3» деп кызылгастың калбаа-биле тарым нештертелин турар. Эри болгаш биче дүжүттү «Гостиниум»—237» деп сорттуң ортуңа «одесская»—3» деп сорттуң тарым турар чорук область таралыгын ишпаш чыл бүрдүң 9—10 миллион пудка чедир көвүдөдиз арганы берин турар. «Одесская»—3» деп сорттуң хлебниң шынары «Гостиниум»—237» деп сорттуң-биле дөдөдизинге артык эки. Ол датарыкка улау элөөн туртуштү болгаш сөөкка база быкын туртуштү.

«Москва» деп курун чажар кызылгастың сорттуң бугдүргезинге нештередир чорук чүгө Москва облазында бениң тарам бугдүргезининг биче бугдүргезининг миллион пудка көвүдөдиз арганы берин турар. Илангыя чамдык черлерде сорттуң тарыларын чорудурунга чөгүрүң илангыя салбайн турарын демгелээр уjurтук. Илангыш сорттуң тарылгаларын салгы салгышык чок байдалыга көрүп турар

ажылчында ажылдап турар жолдорунинг ортуңа практиктинг болгаш агитация массалыг ажылдарын чорутпайн турар. Мал фермаларында агиттуудустар үнөөдө болуп турар. ырак черлерде ажылдап турар малчыларын чамдык чугула херекселдинг барааннары-биле хандырарынче райпо-лаа, колхоз баштар чегедаа кичээлге салбайн турар кончуг чөгүрүң.

Кедээ ажыл-агыйын Уставынга-бөдө экин талазы-биле-лаа таварышпаш чөгүрүңни мал фермаларында база болурун турар. Чиге, шийтпизин колдун хей малында колхозчуларын хузуңда малы заманчок харын-даа хуу ажыл-агыйдыг кижилерин хонга салы каларын турар. Шак мындыг чоруттары биче тура колхоз баштар чери, ревизия комиссиязы, ол колхозта тусай тургускан мал эмчизи Сават-Хөө-даа хемчег албайн турарлар. Мал азырларын өй-шаанда экиртин эмнээр, малдың мал оолдашканынын үезинде чер черде колдун малдын турун байдалы хылап көрүр, илаа мал ажылдарының эргелек чүгүла салгыа чөгүрүң бөдүн чурумдарын бениң айтып болгаш тусай арга сүмени дамчыгып бээр талазы-биле өлжөккө мал эмчизи эш Сават-Хөө-даа, районун өскө-даа кедээ ажыл-агый специалистери кончуг чөгүрүң ажылдап турар.

Илангыш мал ажылчында амгы бөр турар улау четпестерин чылдайын узуткаар, малдың чыгы семиртиңге өдөрлаашкын өй-шаанда организастыг чорудурун талазы-биле бөр турар бугү хемчеглерин бичи-даа сонгаарлатпайн ап чорудары колхоз баштар черинде, илаа партия организасталыгын болгаш районун кедээ ажыл-агый органдарына улау биле негетининг турар.

И. КУНААНАП.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Спорт хөрөөн үнөөдөр

Куш-культура болгаш спорт ажылчы үнөөдө көрбөс чорук Биз-Хем районга хей-биле көстүп турар. Эң илангыя районун колхозтарында «Колхозчу» деп актура спорт шийтпизининг ажылчы кончуг кулу денелде болгаш чамдык колхозтарда мырнай-ла организасталыг болуп турар. Куш-культура болгаш спорт хөрөөдизин область комитети кончуг улаурун турары-биле Биз-Хем районга куш-культура болгаш спорт хөрөөдизин район комитети (даргазы эш Степаненко) спортту чүгө кижилердин чалгаа чазар оюну чылдар билди, оң калыкшыдыгы болгаш кижилердинг улау-дузалыгын шуут-ла үнөөдө көрбөй турар.

Районун колхозчу суураарында спорт шийтпизин чок болгаш оң туржук район төвөдө стадионун тудуу чорутуңуң, алаа азын-бүрү спорт хемчеглери казбар тиймайн турары эш Степаненкоң болгаш ВЛКСМ райкомунунг ажылдарынын сеткелдин дүвүртпейн турар.

Амьатар спорт шийтпизининг мырнай-ла хаара туртуңуң турар. Чыгы спорт сөөлүн хей-нигичинг инструкторларын азылаа чедир белеткесен. Дышпаш хүннерде хоорайның стадионунга бүт-бөмбүңгө чаш-ла хандырарын эгелер чорутуру бичи оларын организаста чок оюнуңа өскө чүгү-даа болбайн турар.

Ажылчы чонун коммунистг ёзуга шийтпизининг база бир кол чөгүрүң болуп күн-културга, спорт хөрөөн үнөөдө көрбөс, алаа-ла ат чалаан, чүгө хаас шийтпизин ап олар Степаненко ишпаш кижилерге хемчег хулаарын районга спортка илангыштыг аймактарын негедизин хандырары улау-биле негетининг турар.

И. ОЮН

Чонун негедизин хандырар

Барын-Хемчик районун Акс-Бардык кедээ Советте бижикти билбес болгаш биче билди дыка хей колхозчулар, хуу кижилер бар. Олар бижик болгаш тургузар дугайында негедизин кедээ Советтин даргазы эш Коопка чөгү-даа катп тургусканнар. Дарга үргүлчү «тургузар бис» деп кал турган. Сөөлү үеде «башкылар кижиче чөгүрүң» деп чаш чылдаган тыккан. Шийтпизин башкылар кижилер хей, школада башкылар-даа, билигдинг комсомолчулар-даа бар болуп турар.

Бо талазы-биле практиктинг хемчеглерин колхозта партия эге организасталыг-даа (секретары эш Ала), район-даа (эргелекчизи эш Антон) база албайн турары шийтпизин өскө.

Бажич өөрнөр болгаш улау тургузар, ажылчы чоннарын негедизин хандырары чугула.

И. БОРАННАЯ.

Кадарчыларнын харысалгазын бедидер

Чаш-Хөл районун Ал-Туртда Ленин агтыг колхозтуң чылгы малының фермазында 14 кижиги, чыл дивейн эки ажылдап турарлар.

Иланды-даа болза, чылгычыларын иштинде хандырарын ажылчы ээ-харымсалга чөг, ас-сеткелдинг өскө ажылдап турарлар бар болуп турар. Чиге чылгычтар М. Сагаан-оол, М. Амак-оол олар эрткен чылдын харымсалга чөгүдүн 3 кулуну боттарынның эгелөөдизин бөгү чидирткен, ам бо чылын ол чорун катпашы-биле чөгүт чаш олар дүңгит манат эгелөөдиз 2 хуван чылгы малды база бөгүңе чидирткен.

Иландыг малын кадарып кагааларының шак иланды ээ-харымсалга чөгүрүң бурууну хулаарын, колхозчу өчүңү дарыг эгилди төлетирер чугула.

Х. БОРИСОВ.

Парлатынма чагаларнын изи-биле

Сүт-Хөл районун Бора-Тайга магазинининг эргелекчизи Торжунунг азылаа харымсалга чоктанып, чонун негедизин хандырбайн, самчылдык херек үүгүдиз турган шүгүмчүлөөн бижикчининг чагаазын «Шы» солунун редакциязы алган.

Бижитинг чүдүдери хылап көргөш, четпестерин узуткаарын хемчөг азыры-биле ол чагаан редакция Сүт-Хөл райкүсөмнар чоруткан. Торжунун дугайында бижитинг четпестер райкүсөмнар кылдырдындан шийтпизин билбес илерөөн. Торжун маамындын 24 муң түнүн рубльды самчылдаан болган. Устүңе үүгүдизин дөдө Торжуну ажылдап дүжүргөш, кеземче харымсалгалык шийтпизин.

Бора-Тайгага магазининг чаш бажынын тудуу турар, магазининг чегир санын бараан чедиртинген, магазининг чаш эргелекчизи ажылдап эгелер бериң.

Антон П. МАРИНИЧ.

ЭРТЕМНИН ЧЕДИШКИНЕРИН КӨДЭЭ

АЖЫЛ-АГЫЙГА БАРААН БОЛДУРАРЫНЧЕ

Көдээ ажыл-агый культураларынын бедиң дүжүттүг чаш сорттуларынын бүдүрерин дүрген нештередир

Көдээ ажыл-агый талазы-биле кол сорулга болза, көдээ ажыл-агыйның бүгү культураның дүжүттүн бедидери, иландыг чылдың продуктулуун дыка өстүрери-биле вады оң баш салып улам көвүдөдиз, көдээ ажыл-агыйга мурунчалык техниканы болгаш агрокультураны нештередизинге үндөдизин колхозтарын инициатива ажыл-агыйын улам-ва быкылды, хөгжүдүп, совхозтарын болгаш МТС-теринг ажылчы экижизин турпаш чер ажылчы болгаш мал ажылчынын нията болгаш бараанынг продуктуларын көвүдөдиз болуп, моон сонгаар-даа хөвөөр артар деп СЭКП-инг XIX съездининг директиваларында айтып турар.

Тараа культураның ам-даа хей дүжүттүг чаш сорттарын, көвөдизин өскө продуктту болгаш орте бижик сорттарын ам-даа хей бедиң чыгарып чыгыр, үстүг тарымал тооруктуң сорттарын бүдүрерин нештередирин, база ол ишпаш сугаттың черлерге чыкпаш тарым кедээ ажыл-агый культураның чаш сорттарын тургузар чоруту хандырарын бениң беш чылдың планында баш бурунгар көрүп турар. Колхозтарда болгаш совхозтарда үрелиң дөдө экижидеринге көдээ ажыл-агыйның ажылдарынын партия болгаш совет чаш камгырын турар.

Партиянын болгаш чашактын өлжөш салымшыкы-биле селекция-дуржула албан черлеринин, үрелиң ажыл-агыйларын болгаш күрүңениң сорттарын шылап бээр

участоктары калбак тургустунган. Тараа, үс культураның болгаш өттүг чаш сорттарын чорудар талазы-биле 180 ажыл селекция станциялары болгаш институттар ажылдап турар. Күрүңениң үрелиң шылап көр чүк-чүк участкалары азын-бүрү селекция болгаш тус черинг сорттарын шылап көр ажылды чорутуп, оларын эң экин райончудар болгаш бугдүргезинге нештередизин-биле шийтпиз ап турар; райончуд муң-муң үрелиң ажыл-агыйларын райончуд сорттарын үрелиң нештередизин, оларын колхозтарга болгаш совхозтарга хандырар берип турар.

Райончуткан сорт болза, кайы-бир ажыл-агый сортту шийтпиз алгыныга идегелиң үнөөдиз болуп турар. Райончуткан сорттарын сорт участкаларына болгаш бүдүргөдө бойдаларына хылап көрөң. Бо сорттар болза, дүжүттүнүң, продуктузынын шынарлыгын база оң чугула билөөдиз болгаш ажыл-агый ботшыннарын илангыш талазы-биле эң дөдө сорттар болур.

1953 чылда чуртка тараа, үс болгаш мал чаш культураның 1200 хире сорттарын райончудар деп турар, оларын 60 ажыл хузу күрүңе селекциянын болгаш үштүг бир кезин чаш черинг сорттары болур. Сугаттың черлерге 32 культураның 278 сорттарын райончуткан. Бистин чуртуваста райончудар сортту сорт участкаларынын сан-медээдинге, колхозтары болгаш совхозтарда бүдүргөдө талазы-биле шөгөдизинге үндөдизин чорутуң

турар. Орта бүгү сорттарын дүжүтүр, улаш, аарыгары болгаш көдээ ажыл-агыйның хоралжыларында улау оларын туртуштү, баз ол ишпаш тарымал камбайн-биле ажаап алгыныга таварышчаны деп үнөөдө көрөң.

Совет селекционерлер тарааның бедиң продуктулу болгаш шынарынын талазы-биле үнөөдө сорттарын тургустуннар. Оларын шийтпизинге Сонгу Кавказда курун чыкпаш тарым «новоукраинка»—83» болгаш «новоукраинка»—84» деп кызылгастың, Украинаның ховулау областында «одесская»—3», Украинаның берык кезелиң аринде «Людсең»—17» болгаш «эри-ростеринум»—15» деп кызылгастың, чөң чүкө чыкпаш чыкпаш тарым «малтурун»—553», «Искра» болгаш «альбидум»—3700» деп кызылгастың, кара довурактың авер күрүңа «Москва» деп кызылгастың бар. Мурунчуд чүкө кандайшкында туртуштү болгаш дүжүттү «альбидум»—43» деп чыкпаш чажар кызылгастың, хлебни теринин экин шынары болуп турар «сарубра» деп кызылгастың райончуткан; СССР-ин калдыр докун агарың мурун болгаш мурунчөң районнарда сөөкка болгаш кандайш кырга туртуштү күзүн чыкпаш тарым «одесская»—3», «одесская»—12», «Людсең»—230» деп кызылгастың райончуткан, олар туртуштү, бедиң дүжүттү берип турар.

Күзүн чыкпаш тарым «лесотепка»—75», «новоукраинка»—83» деп кызылгастың сорттарын тарааның дөдөдизин аарыгарында улау эки демгелер. Сөөлгү чылдарын дургузунда тарымал тооруктуң «ВНИИМ»—6540», «ВНИИМ»—1646», «ВНИИМ»—4966» деп бедиң үстүг сорттарын райончудар болгаш калбаа-биле нештередиз, олар үстүңүн талазы-биле өскө сорттардан 3,5—6,5 хуу азын турар. Тарымал тооруктуң бо сорттарын бүдүргөдизин дүрген нештередир чорук чур

